

5. Søjle — Ovids Metamorfoser — Myter

HUSK BEGREBER!

Generelt om myter

- Genre, som er beslægtet med eventyr, sagn, legender og fabler.
 - Stammer fra det græske ord *mythos* (ord, fortælling).
 - Fortællinger, der bearbejder og systematiserer de vilkår, som mennesket lever under i verden.
 - Foregår i ”tiden-før-tiden”. Derfor er atmosfæren i myterne tidløs og formbar.
 - Definition:
 - o Fortælling, hvori der optræder guder og andre overnaturlige væsner. Foregår ofte i en ikke nærmere bestemt fortid og tematiserer såkaldt evigt gyldige spørgsmål – principielt uafhængige af tid og sted.
 - Forskellige myter:
 - o **Kosmogonier:** Myter, der fortæller, hvordan verden (kosmos) er blevet til.
 - o **Theogonier:** Myter, der fortæller, hvordan guder (theos) er blevet til.
 - o **Antropogonier:** Myter, der fortæller, hvordan mennesket (antropos) er blevet til.
- ⇒ Genos er græsk og betyder ”tilblivelse”.
- Myten er af natur *ætiologisk* (årsagsforklarende)
 - Forklaringerne kan være beskrivende (*deskriptiv*) og/eller opdragende (*normativ*).
 - Deskriptiv: Forklaring på konkrete fænomener i verden, fx forklaring på naturfænomener eller navngivning.
 - Normativ: Myten belærer om, hvad der er rigtig og forkert opførsel for et menneske.

Om Ovid (43 f.Kr. – 17 e.Kr.)

- Romersk digter
- Tilhørte den økonomiske overklasse, hvilket gav kunstnerisk frihed ift. mange andre digtere, som var afhængige af en mæcen.
- Landsforvises i 8 e.Kr. af kejser Augustus til Tomis ved Sortehavet.
 - o Iflg. Ovid selv pga. *carmen et error* (et digt og et fejltrin)
 - o Fejlen var formodentligt digtet *Elskovskunsten*, der ikke var foreneligt med de dyder, som Augustus’ moralske program lagde vægt på.

- ⇒ Augustus var den første kejser, og skulle manifestere sin magt. Han bestilte eks. Vergils Æneiden, bandt hans slægt sammen med de romerske guder.
- *Metamorfoser* (Forvandlinger) betragtes af eftertiden som Ovids hovedværk og har været en enorm inspirationskilde for efterantik litteratur og kunst.

Metamorfoser

- Genre: EPOS
 - Versemål: Daktylisk heksameter
 - Indhold: Mytologisk-heroisk (+ historisk)
 - Fortællende. Dog ikke én lang, sammenhængende fortælling som fx Odysseen, men ca. 250 myter bundet sammen af temaet *forvandling*.
 - Desuden nogle af de øvrige episke stiltræk, som vi kender fra Homer, bl.a. smykkende adjektiver (epiteter) og lignelser
- Ovids stil
 - Sproget er let og flydende, levende, detaljeret, billedrigt fx lignelser
 - Parentetiske forfatterkommentarer viser forfatterens tilstedeværelse i digtet
 - Mild ironi → let humoristisk / lun tone

De vigtigste begreber

Sofrosýne (gr.), mådehold, besindelse, sund fornuft: som menneske skal man 'kende sig selv' og særligt være bevidst om sine begrænsninger som menneske og kende sin plads nederst i hierakiet i kosmos. Herved udviser man sofrosyne.

Hybris (gr.), vold, overgreb, overmod: Hybris bruges oftest om mellemmenneskelige forhold og beskriver et menneskes overgreb på et andet menneske, som herved krænkes på sin ære (timé). Dette ses bl.a. i de mange attiske retstaler, hvor der optræder anklager om vold (graphe hybreos).

- Man begår hybris ved at overskridelse den usynlige grænse, som der er fastlagt for menneskets handlinger.
- Begrebet bruges sjældnere om det direkte forhold mellem guder og mennesker.

Némesis (gr.): Den guddommelige straf som følger, når et menneske har begået hybris. Man rammes af nemesis.

Áte (gr.), forblindelse: Gudinde eller kraft, som forstyrrer menneskets sunde fornuft. Et menneske, der er ramt af áte, dvs. er forblindet, ser ikke at han/hun begår hybris.

Mytens deskriptive element: Forklaring på konkrete fænomener i verden, fx forklaring på naturfænomener eller navngivning.

Mytens normative element: Myten belærer om, hvad der er rigtig og forkert opførsel for et menneske.

1. Myte: Daedalus og Icarus (Ovids Metamorfoser: 8. sang, vv. 183-235)

Baggrunden for historien om Daedalus og Icarus

Daedalus var i den græske mytologi kendt som en ekstraordinært dygtig håndværker og opfinder. Bl.a. sagde man, at hans skulpturer var så livagtige, at de forekom levende.

Han blev forvist fra sin hjemby Athen pga. et mord og var derfor på Kreta, hvor Minos (mytologisk figur fra engang før den Trojanske Krig) var konge. På Kreta konstruerede Daedalus bl.a. labyrinten, hvor kong Minos gemte Minotaurus (halvt tyr og menneske, undfanget af hans kone og en tyr).

På et tidspunkt hjalp Daedalus den athenske helt Theseus med at finde ud af labyrinten igen efter at Theseus havde dræbt Minotaurus og som straf spærrede Minos Daedalus og sønnen Icarus inde i labyrinten. I starten af myten som den er gengivet i Ovids Metamorfoser er det dog uklart, om de er spærret inde i labyrinten eller blot på Kreta.

Resume

Daedalus er træt af at være fanget på Kreta og vil gerne flygte, men kong Minos har spærret vejen både over land og over havet. Derfor beslutter Daedalus at flygte gennem luften, og han konstruerer to store sæt vinger ud af fjer og voks, det ene til sig selv og det andet til hans søn, Icarus.

Det lykkes at lave vinger, der gør dem i stand til at flyve. Men inden de letter, sørger Daedalus for at advare Icarus og forklare ham, hvordan han skal flyve. Han må hverken flyve for tæt på havet, som kan gøre vingerne våde, eller for tæt på solen, som kan brænde dem. Derimod skal han flyve i midten og følge efter sin far.

Det lykkes for Daedalus og Icarus at flygte fra Kreta. De flyver ind over nogle græske øer, hvor folk ser dem i luften og tror, de er guder. I sin iver over at flyve kommer Icarus væk fra sin far og begynder at flyve op mod himlen. Da han kommer tæt på solen, smelter voksene i vingerne, som derfor falder fra hinanden. Icarus styrter ned og drukner i havet. Den ulykkelige Daedalus finder ham og begraver ham på en nærliggende ø (Icaria => mytens deskriptive element)

Nærlæsningsanalyse

Se side 207 – 209, i Ovids *Metamorfoser*.

Fortolkning

Budskabet kan være, at menneskers overmod og hybris altid vil medføre gudernes straf, nemesis. Mennesker skal kende deres plads i kosmos og blive ved deres natur (fysis), underordnet guderne, og ikke forsøge at hæve sig op på et plan, hvor de ikke hører hjemme. Desuden forblindes (ate) Icarus af fartens dristige spænding (v. 222-223)

Mytens deskriptive element: Navngivningen af det ikariske hav, og øen Icaria

Mytens normative element: Mennesker skal ikke trodse deres natur (fysis), ved at tilegne sig guddommelige egenskaber (hybris). Hvis de trodser gudernes vilje, og gør det alligevel, og dermed ikke udviser mådehold (sofrosyne), vil guderne straffe dem (nemesis).

Perspektivtekst til Daedalus og Icarus: Ib Michael, *Den Tolvte Rytter*

- Forholdet mellem far og søn er også et vigtigt element her, og man kan da sige, at sønnen også her *overgår* faren (Icarus flyver højere), idet han vælger at hoppe over grøften, mens faren går igennem.
- Overgangen er også et centralt element, hvor det i myten er en mislykket overgang fra barn til voksen, er det i *Den Tolvte Rytter* en vellykket overgang.
⇒ Myten fylder ikke meget, og optræder marginaliseret.

Perspektivering

- Skabelsesmyte (konstruktionen af vingerne)
- Faldmyte. Mennesket kan ikke ustraffet sætte sig op mod guderne (lig syndefaldsmyten). Jf. div. ordsprog.

- **Overgangsmyte. Sønnens frigørelse fra det fædrene ophav/opgør med faderautoritet. Faderen 'mister' sin søn ved frigørelsen og må genfinde ham – den søgende fader.**
- Flyvemotiv. Søgen efter sammenhæng og meningsfylde / Drøm om frihed / Eskapisme (forsøg på at glemme de umiddelbare omgivelser eller dagligdagens problemer gennem en særlig handling, aktivitet eller tankevirkosomhed)
- Flyve / falde – et billede på menneskets eksistensvilkår

2. Myte: Arachne VI, vv. 1-145

Resume

Gudinden Minerva (Pallas Athene) beslutter sig for at straffe væveren Arachne, som mener, at hun er bedre end Minerva til vævekunsten. Arachne kommer ikke fra en fornem familie, men har alligevel opnået et stort ry pga. af sine usædvanlige evner som væver. Selv halvguddommelige nymfer kommer for at beundre hendes væveteknik. Folk mener, at Arachne har sine evner fra Minerva, som bl.a. er gudinde for kunsthåndværk, men Arachne bliver fornærmet over dette og udfordrer gudinden til en kappestrid i vævning.

Minerva forklæder sig som en gammel kone og giver Arachne et godt råd, nemlig at hun skal spørge Minerva om tilgivelse og erkende, at hun ikke skal sætte sig op imod guderne. Men Arachne bliver rasende på den gamle kone, sviner hende til og spørger hånligt, hvorfor Minerva ikke selv er kommet for at konkurrere. Da smider Minerva sin forklædning og sætter en vævekonkurrence mod Arachne i værk.

Minerva væver et smukt billede af de olympiske guder på deres troner. I centrum er hendes kamp mod Neptun om at blive skytsgud for Athen og navngive byen (i græsk mytologi er det dysten mellem Athene og Poseidon, som Athene vinder). I hvert af billedets fire hjørner væver Minerva en scene, hvor mennesker straffes af guder for at være overmodige. Arachne væver et fantastisk livligt og formfuldendt billede. Det viser Jupiter, Neptun og andre guder, der i forskellige forklædninger forfører og voldtager piger, gudinder og nymfer.

Da de vævede billeder er færdige, konstaterer Minerva, at hun ikke kan finde nogen fejl i Arachnes vævning, og derfor har Minerva ikke besejret hende (det er blevet uafgjort, kan man sige). Det gør gudinden rasende, så hun smadrer Arachnes vævning og slår hende hårdt i panden

med en stang. Arachne er halvdød og beslutter sig for at hænge sig selv. Men Minerva griber ind og forvandler hende til en edderkop, så at Arachne spinder og væver videre i en ny form.

Nærlæsningsanalyse

Se side 145 – 150, i Ovids Metamorfoser.

Fortolkning

Budskabet kan være, at menneskers overmod og hybris altid vil medføre gudernes straf, nemesis. Mennesker skal kende deres plads i kosmos og blive ved deres natur (fysis), underordnet guderne, og ikke forsøge at hæve sig op på et plan, hvor de ikke hører hjemme. Desuden forblindes (ate) Arachne af hendes store talent indenfor vævekunst.

Mytens deskriptive element: Den forklarer, hvordan edderkopper er blevet til, og hvorfor de er så fantastisk dygtige til at spinde og væve mønstre med deres spind. Den forklarer også, hvorfor edderkop hedder arákhne på græsk, nemlig pga. væveren Arachne, der blev den første edderkop.

Mytens normative element: Mennesker skal ikke trods deres natur (fysis), ved at forsøge at måle sig med guderne (hybris). Man kan godt være den bedste til noget på jorden, som Arachne er, men man skal ikke tro, at man er bedre end guderne. Hvis man alligevel gør det, og trodser gudernes vilje, og dermed ikke udviser mådehold (sofrosyne), vil guderne straffe en (nemesis).

⇒ Sympatien ligger dog til dels også hos Arachne, og den kan i den forbindelse også læses som en kritik af uretfærdige autoriteter, som Ovid også selv oplevede i form af Kejser Augustus, der landsforviste ham.

Perspektivtekst til Arachne: Nina MacLaughlin, *Wake Siren*, Ovid Resung, Arachne

- Genfortælling af Ovids Metamorfoser, ud fra kvindernes perspektiv. I netop dette uddrag er det Arachnes eget perspektiv, der er i spil.
- Arachne er, nøjagtig som i Ovids myte, en kvinde fra samfundets underklasse, der er blevet en dygtigt væver. Hun konkurrer også her mod Minerva. Sympatien ligger i uddraget hos Arachne, der er blevet uretfærdigt behandlet hele sit liv og da også af Minerva: *I painted my whole poor world versus all the deathless gods who live guiltless. Who live guiltless and without consequences. All we know is consequences. We've got mountains of consequences on top of us that press us and bury us and keep us down.*

- Forholder sig også kritisk til guderne: *They never met regret. They don't fear mistakes because they don't know consequences. Never guilty, never punished. I showed you all, showed each crime, showed all you criminals. And yet we're the ones to pay. How's it work? You murder. You rape. You violate. And it's us who fail. Why am I the only one to say it?*
 - I overført betydning bliver hendes tekst da en kommentar til klasesamfundet, hvor overklassen (guderne) kan gøre alt, hvad de vil og underklassen (menneskerne) straffes for deres handlinger.
 - Og da hun forvandles til en edderkop, er det da ikke nødvendigvis lig med fred for overklassen, for underklassen bliver flere og flere, og på et tidspunkt, vil de hævne sig overfor de uretfærdige guder: *And how many babies will my babies' babies have, and how many babies will my babies' babies' babies have? Oh, more than you can count. We will be so many. And we will keep coming. More and more together. We find our way. We're doing it right now. Do you know? Who should fear the future? You.*
- Den antikke tekst er brugt emphatisk og er omdrejningspunktet for perspektivteksten.
 - ⇒ I perspektivteksten har man som læser endnu mere medlidenhed med Arachne og ærgrer sig i høj grad over Minervas, og Gudernes, uretfærdighed! (selvom det også et tema i Ovids egen myte, er det endnu tydeligere i perspektivteksten).

3. Myte: Pygmalion: X, vv. 243-297

Resume

Skulptøren Pygmalion bryder sig ikke om kvinderne på Cypern, hvor han bor, fordi de har en lav seksualmoral. Derfor udformer han en dukke af elfenben, som ligner en rigtig kvinde i en idealiseret udgave. Han forelsker sig i dukken og lader som om, den er levende. Han rører ved den, kysser den, giver den smukke gaver og klæder den flot på.

Under en fest for gudinden Venus (gudinde for kærlighed, skønhed og frugtbarhed => svarer til den græske afrodite) giver Pygmalion et offer til guderne og beder dem om at skænke ham

en kone ligesom elfenbensdukken. Venus hører hans bøn, og da han kommer hjem i seng, viser det sig, at dukken er blevet forvandlet til en levende kvinde. Pygmalion ender med at gifte sig med hende, og de får en datter sammen.

Nærlæsningsanalyse

Se side 269 – 271, i Ovids Metamorfoser.

Fortolkning

Budskabet kan være, at mennesket skal blive ved sin fysis, og ikke forsøge at skabe sine egne 'piger'. Mennesker skal kende deres plads i kosmos og blive ved deres natur (fysis), underordnet guderne, og ikke forsøge at hæve sig op på et plan, hvor de ikke hører hjemme. Forsøger man at nærme sig guderne, vil man straffes (nemesi). Desuden forblindes (ate) Pygmalion af den usædelighed kvinderne på Kypem.

Mytens deskriptive element: Det forklarer, hvorfor Kypem har betegnelsen *Paphisk* (Pygmalion og hans *pige* kaldte deres barn Paphos)

Mytens normative element: Mennesker skal ikke trodse deres natur (fysis), ved at forsøge at skabe deres egne ideelle mennesker (hybris). Hvis man alligevel gør det, og trodser gudernes vilje, og dermed ikke udviser mådehold (sofrosyne), vil guderne straffe en (nemesi).

- ⇒ Myten er dog lidt mere kompleks end de andre, fordi det ikke umiddelbart er lige så tydeligt, at det Pygmalion straffes ved at hans dukke kommer til livs. Nogle vil da tolke det som en belønning, men denne er vist kun meget tilsyneladende, for Pygmalion er ikke interesseret i levende kvinder. Han er interesseret i genstande, figurer og pigekroppe.

Perspektivtekst til Pygmalion: Villy Sørensen: Pygmalion, 1986

- Gør det tydeligt, at Pygmalion er blevet straffet og ikke er blevet belønnet:
 - *Det er ikke ualmindeligt at mennesker gør sig drømmebilleder, idealbilleder, gudebilleder af mennesker, som levende mennesker ikke kan leve op til. Tit gælder kærligheden snarere et billede af den anden end den anden selv.*
Men kærlighedsgudinden var naturligtvis klog nok til at betvivle menneskers kærlighed til gudebilleder — og gjorde billedet levende. I første øjeblik var det et stort øjeblik for Pygmalion, da han favnede sin drøm, men i det lange løb

kunne han ikke beholde et så levende billede for sig selv. Han begyndte på en ny statue af gudinden. Den ville hun ikke stå model til.

⇒ Den antikke tekst bliver her brugt som sprængbrat til at sige noget mere konkret om menneskers forhold til kærlighed. Man kan da sige, at brugen er *emfatisk*, fordi myten er et gennemgående element, og da også titlen, på receptionsteksten.